

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ Μ.Ε. ΠΡΟΟΔΟΣ

ΕΣΠΕΡΙΔΩΝ 104, ΚΑΛΛΙΘΕΑ (ΤΗΛ. :210 9514517)

& ΑΙΓΑΙΟΥ 109, ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ (ΤΗΛ.: 210 9355996)

www.proodos.gr

ΓΡΑΠΤΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ 8 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2015

Α' ΚΕΙΜΕΝΟ:

Κωνσταντίνος Καβάφης

Ὁ Δαρεῖος

Ὁ ποιητής Φερνάζης τό σπουδαῖον μέρος
τοῦ ἐπικοῦ ποιήματός του κάμνει.
Τό πῶς τήν βασιλεία τῶν Περσῶν
παρέλαβε ὁ Δαρεῖος Ὑστάσπου. (Ἀπό αὐτόν
5 κατάγεται ὁ ἔνδοξός μας βασιλεύς,
ὁ Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Εὐπάτωρ). Ἄλλ' ἐδῶ
χρειάζεται φιλοσοφία· πρέπει ν' ἀναλύσει
τά αἰσθήματα πού θά εἶχεν ὁ Δαρεῖος:
ἴσως ὑπεροψίαν καί μέθην· ὄχι ὅμως – μᾶλλον
10 σάν κατανόησι τῆς ματαιότητος τῶν μεγαλείων.
Βαθέως σκέπτεται τό πρᾶγμα ὁ ποιητής.

Ἀλλά τόν διακόπτει ὁ ὑπηρέτης του πού μπαίνει
τρέχοντας, καί τήν βαρυσήμαντην εἶδησι ἀγγέλλει.
Ἄρχισε ὁ πόλεμος μέ τούς Ρωμαίους.
15 Τό πλεῖστον τοῦ στρατοῦ μας πέρασε τά σύνορα.

Ὁ ποιητής μένει ἐνεός¹. Τί συμφορά!
Ποῦ τώρα ὁ ἔνδοξός μας βασιλεύς,
ὁ Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Εὐπάτωρ,
μ' ἑλληνικά ποιήματα ν' ἀσχοληθεῖ.
20 Μέσα σέ πόλεμο – φαντάσου, ἑλληνικά ποιήματα.

Ἀδημονεῖ ὁ Φερνάζης. Ἄτυχία!
Ἐκεῖ πού τό εἶχε θετικό μέ τόν «Δαρεῖο»
ν' ἀναδειχθεῖ, καί τούς ἐπικριτάς του,
τούς φθονερούς, τελειωτικά ν' ἀποστομώσει.

25 Τί ἀναβολή, τί ἀναβολή στά σχέδιά του.

Καί νά 'ταν μόνο ἀναβολή, πάλι καλά.
Αλλά νά δοῦμε ἂν ἔχουμε κι ἀσφάλεια
στήν Ἀμισό. Δέν εἶναι πολιτεία ἐκτάκτως ὀχυρή.
Εἶναι φρικτότατοι ἐχθροί οἱ Ρωμαῖοι.

30 Μποροῦμε νά τά βγάλουμε μ' αὐτούς,
οἱ Καππαδόκες; Γένεται ποτέ;
Εἶναι νά μετρηθοῦμε τώρα μέ τέσ λεγεῶνες;
Θεοί μεγάλοι, τῆς Ἀσίας προστάται, βοηθήστε μας. –

35 Ὅμως μέσ σ' ὅλη του τήν ταραχή καί τό κακό,
ἐπίμονα κ' ἡ ποιητική ἰδέα πάει κ' ἔρχεται –
τό πιθανότερο εἶναι, βέβαια, ὑπεροψίαν καί μέθην·
ὑπεροψίαν καί μέθην θά εἶχεν ὁ Δαρεῖος.

(1920)

1. ἐνεός: ἐμβρόντητος, κατάπληκτος

Β' ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Να δώσετε πέντε παραδείγματα από το κείμενο με τα οποία να δικαιολογείται η επίδραση που άσκησε στο έργο του Καβάφη η αγάπη του για την ιστορία.

(Μονάδες 15)

2. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι «ο Καβάφης είναι ένας από τους μάστορες της αποστασιοποίησης» [Γ. Π. Σαββίδης, Μικρά Καβαφικά]. Να εξηγήσετε τον όρο «αποστασιοποίηση» και να αιτιολογήσετε το αν αυτή η διαπίστωση βρίσκει ή όχι εφαρμογή στο συγκεκριμένο ποίημα.

(Μονάδες 20)

3. α. Να περιγράψετε την κλιμάκωση των συναισθημάτων του Φερνάζη στους στίχους 26-33, αναφερόμενοι και στα μέσα με τα οποία αυτή επιτυγχάνεται.

β. Να αποκωδικοποιήσετε το ρόλο και τη βαθύτερη σημασία της παρουσίας του Μιθριδάτη και των Ρωμαίων στο ποίημα.

(Μονάδες 20)

4. Να ερμηνεύσετε τη φράση: «μέσα σε πόλεμο – φαντάσου ελληνικά ποιήματα» (80-100 λέξεις)

(Μονάδες 25)

5. Να διαβάσετε το ποίημα του Καβάφη «Η συνοδεία του Διονύσου» και να εντοπίσετε τρεις (3) ομοιότητες σε επίπεδο περιεχομένου και τρεις (3) ομοιότητες σε επίπεδο τεχνικής με το ποίημα «Ο Δαρείος».

(Μονάδες 20)

«
»
μ ()
μ μ
μ , μ μ μ .
Α
μ
μ μ , μ ,
, μ , μ
μ μ μ , μ , —
μ μ μ
, μ , μ μ
μ , μ , μ μ
μ — ! —
μ ,

Επιτυχία!

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Πέντε χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα εξής:

Στίχοι 3-4: ο ποιητής κάνει αναφορά στο Δαρείο Υστάσπου που ήταν, μετά τον Κύρο, ο μεγαλύτερος Αχαιμενίδης βασιλιάς της Περσίας. Ο Δαρείος ανέβηκε στο θρόνο με σκοτεινές και υπόπτες συνθήκες.

Στίχοι 4-6: το ποίημα είναι γραμμένο για τον ημιελληνισμένο βασιλιά του Πόντου (ή βόρειας Καππαδικίας) Μιθριδάτη που υπήρξε ο πιο επίφοβος ανταγωνιστής της Ρώμης στην Ανατολή. Όπως ο Δαρείος, έτσι και ο Μιθριδάτης κατέλαβε την εξουσία με δόλιο τρόπο, αφού σκότωσε το συμβασιλέα αδερφό του.

Στίχος 14: αναγγέλλεται η έναρξη του πολέμου με τους Ρωμαίους.

Στίχοι 18-19: η αναφορά στα «ελληνικά ποιήματα» δείχνει ότι ο Μιθριδάτης, που ήταν ημιελληνισμένος, επεδείκνυε ενδιαφέρον για τα ελληνικά γράμματα, έστω κι αν αυτό το ενδιαφέρον υπήρξε επιφανειακό.

Στίχοι 27-33: η Αμισός ήταν πόλη-κλειδί του Πόντου. Οι ανησυχίες των κατοίκων για την τύχη τη δική τους και το μέλλον τους ήταν Βάσιμες, διότι η πόλη έπεσε στα χέρια των Ρωμαίων το 71 π.Χ.

2. Αποστασιοποίηση είναι η τήρηση αποστάσεων από το υπό διαπραγμάτευση θέμα, καθώς και από τα εμπλεκόμενα πρόσωπα· αποστάσεων που προσφέρουν αφενός συναισθηματική αποδέσμευση και αφετέρου την αποφυγή ταυτίσεων είτε με καταστάσεις είτε με συγκεκριμένα πρόσωπα. Μέσω της αποστασιοποίησης καθίσταται εφικτή η τήρηση κριτικής στάσης, αλλά και η δυνατότητα θέασης του ίδιου ζητήματος από διαφορετικές -ίσως και αντικρουόμενες- οπτικές.

Ο Καβάφης είναι σαφώς «μάστορας» της αποστασιοποίησης, υπό την έννοια πως την αξιοποιεί στα περισσότερα ποιήματά του, τόσο για να προφυλάσσεται ο ίδιος από περιττές ή ανυπόστατες συσχετίσεις, όσο και για να προσφέρει στους αναγνώστες του τη δυνατότητα προσέγγισης κάποιων βασικών θεμάτων, χωρίς να βρίσκονται υπό το κράτος συναισθηματικών δεσμεύσεων και επιρροών.

Ας προσεχθεί πως η αποστασιοποίηση δεν αφορά τόσο τις αποστάσεις του ίδιου του ποιητή από το θέμα που εξετάζει, όσο -και κυρίως- την αποδέσμευση των αναγνωστών από στοιχεία που θα επηρέαζαν την κρίση τους, και ενδεχομένως θα τους δημιουργούσαν προκαταλήψεις ή κάποιου είδους προσωπική και συναισθηματική εμπλοκή με το υπό εξέταση θέμα.

Ειδικότερα, ο Καβάφης επιτυγχάνει την αποστασιοποίηση στο ποίημα «Ο Δαρείος» με τους εξής τρόπους:

α) Χρήση της ιστορίας

Ο Καβάφης τοποθετεί τη δράση του ποιήματος σε μια κατά πολύ προγενέστερη εποχή, στα χρόνια δηλαδή της βασιλείας του Μιθριδάτη ΣΤ' (120 - 63 π.Χ), ενώ επιχειρεί και μια ακόμη μεγαλύτερη μετάθεση προς την εποχή του Δαρείου Α' (521 - 486 π.Χ). Με τον τρόπο αυτό μεταφέρει τους αναγνώστες του σε χρονικές περιόδους που δεν τους αφορούν άμεσα, και άρα τους είναι δυνατό να ασχοληθούν με το εξεταζόμενο ζήτημα, χωρίς να το συσχετίζουν με τη δική τους εποχή και εμπειρία ή με πρόσωπα της δικής τους ιστορικής επικαιρότητας για τα οποία σαφώς θα είχαν διαμορφωμένες απόψεις, και άρα πιθανές προκαταλήψεις για οποιοδήποτε θέμα σχετιζόταν με αυτά.

Αν το ποίημα αυτό, που δημοσιεύτηκε το 1920 και γράφτηκε το 1917, ενέπλεκε ιστορικά πρόσωπα εκείνης της εποχής (εποχής εθνικού διχασμού για τους Έλληνες), και επιχειρούσε να

ελέγξει -με οποιονδήποτε τρόπο- τη στάση ενός ποιητή κατά τη διάρκεια ενός εθνικού πολέμου, θα γινόταν αρνητικά δεκτό στην τόσο έντονα φορτισμένη πολιτική κατάσταση της εποχής.

Ο Καβάφης, επομένως, με ευφυή τρόπο αποφεύγει τις συναισθηματικές δεσμεύσεις και τις πολιτικές παρωπίδες των αναγνωστών του, μεταθέτοντας χρονικά το διαπραγματευόμενο θέμα και επιτρέποντάς τους έτσι μια αντικειμενική και ψύχραιμη θέαση.

β) Χρήση επινοημένων προσώπων

Ο Καβάφης ενισχύει την αντικειμενικότητα που του προσφέρει η χρονική μετάθεση των γεγονότων με τη δημιουργία φανταστικών προσώπων, τα οποία φέρουν το πρωταγωνιστικό βάρος στα ποιήματά του. Με τον τρόπο αυτό το όφελος είναι διττό: αφενός δεν υπάρχει συσχέτιση με υπαρκτά πρόσωπα, η δράση των οποίων μπορεί να ήταν διαφορετική ή να ερμηνευόταν διαφορετικά από κάθε αναγνώστη, και αφετέρου επιτρέπει στον ίδιο τον ποιητή να κρατά αποστάσεις από τις εκφραζόμενες ιδέες. Ας μην ξεχνάμε πως ο Καβάφης συνέθετε τα ποιήματά του σε μια εποχή κατά την οποία δεν ήταν δεδομένη η μη συσχέτιση της αφηγηματικής φωνής και των πρωταγωνιστικών προσώπων με τον ίδιο τον δημιουργό.

γ) Χρήση της ειρωνείας

Ο Καβάφης πέρα από την αποστασιοποίηση που ήθελε να επιτύχει σε σχέση με τα πρόσωπα και τις καταστάσεις της εποχής του, ήθελε να καταστήσει σαφή και την απόστασή του από τον ήρωα του ποιήματος. Εφόσον ο μόνος τρόπος για να διαχειριστεί ένα θέμα ποιητικής ήταν να παρουσιάσει έναν ποιητή, έπρεπε παράλληλα να επιτύχει τη δική του αποδέσμευση από τον επινοημένο ποιητή. Ζητούμενο που το επιδιώκει -όχι απόλυτα- με την τριτοπρόσωπη αφηγηματική φωνή, που αντιμετωπίζει με τρόπο ιδιαίτερα ειρωνικό τα διλήμματα του φιλόδοξου και εγωκεντρικού Φερνάζη.

δ) Εναλλαγή αφηγηματικών φωνών

Με το πέρασμα από την τριτοπρόσωπη στην πρωτοπρόσωπη αφηγηματική φωνή, ο Καβάφης κατορθώνει να τονίσει τη διαφοροποίηση ανάμεσα στο πώς βλέπει τα πράγματα ο Φερνάζης και το πώς κρίνεται η στάση του αυτή από έναν εξωτερικό παρατηρητή (τον τριτοπρόσωπο αφηγητή). Έτσι, αφενός γίνεται σαφές πως ο ίδιος ο ποιητής δεν ταυτίζεται με τον Φερνάζη (και, ιδεατά, ο αναγνώστης εκείνης της εποχής αντιλαμβανόταν πως δεν ταυτίζεται ούτε με τον τριτοπρόσωπο αφηγητή), και αφετέρου δίνονται δύο οπτικές επί του ίδιου θέματος.

ε) Αμφισημία

Ο Καβάφης μη θέλοντας να δώσει μια οριστική απάντηση σχετικά με την ποιότητα της συμπεριφοράς του Φερνάζη, δεν αποκαλύπτει τα πραγματικά κίνητρα της τελικής του επιλογής υπέρ της ποιητικής αλήθειας. Σιγεί έτσι τον παντογνώστη, τριτοπρόσωπο αφηγητή, και μας δίνει στο κλείσιμο του ποιήματος μόνο τις σκέψεις του Φερνάζη. Η αμφισημία αυτή, την οποία συναντάμε και στο ποίημα «Νέοι της Σιδώνας (400 μ.Χ.)», λειτουργεί υπέρ της επιδιωκόμενης αποστασιοποίησης, καθώς απαλλάσσει τον ποιητή από το να πάρει μια σαφή θέση σχετικά με τον επινοημένο του ήρωα, και προσφέρει στους αναγνώστες ένα δίλημμα προς σκέψη και προβληματισμό.

Τίποτε στην πραγματική ζωή δεν είναι οριστικό και αμετάκλητο και το ίδιο ακριβώς ισχύει και για τις πράξεις ή τις σκέψεις των ανθρώπων. Ο Φερνάζης δεν οριοθετείται με αυστηρότητα· μένει σκοπίμως αινιγματικός (όπως όλοι οι άνθρωποι εν τέλει), και η διερεύνηση των κινήτρων του επιτρέπει την ενεργή συμμετοχή των αναγνωστών.

Ο Καβάφης διατηρεί αποστάσεις από τον Φερνάζη, τον οποίο δεν επιθυμεί ούτε να διασώσει ούτε και να καταδικάσει. Αφήνει τη δράση του να κριθεί από τους αναγνώστες, και δίνει έτσι ένα ιδιαίτερο φανέρωμα της αποστασιοποίησης. Ο ποιητής είναι αποστασιοποιημένος, όχι μόνο από τον ήρωα, αλλά και από το ίδιο του το έργο, το οποίο και το προσφέρει αμφίσημα

ανοιχτό σε διαφορετικές αναγνώσεις, αποφεύγοντας να το περιορίσει σε μια συγκεκριμένη εκδοχή, η οποία και θα δέσμευε τη σκέψη των αναγνωστών.

3.α. Ο Φερνάζης με το ποίημά του είχε στόχο να καταλάβει ανώτερη θέση στην ιεραρχία των ποιητών της Αυλής και να κατοτροπώσει τους αντιπάλους του. Στην αρχή η αναγγελία της είδησης τον αφήνει άναυδο. Δεν είχε συνειδητοποιήσει τον επερχόμενο κίνδυνο των Ρωμαίων και όταν έμαθε για τον πόλεμο οι πρώτες του σκέψεις ήταν η αναβολή των σχεδίων που είχε. Γρήγορα, όμως, συνειδητοποιεί ότι ο κίνδυνος είναι εξαιρετικά μεγάλος. Οι σκέψεις τους σε α' πληθ.πρόσωπο κλιμακώνονται με την αναφορά του στην Αμισό και σε συνδυασμό με τις ρητορικές ερωτήσεις αυξάνουν την ανασφάλεια και το φόβο που νιώθει. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί φτάνει την πολιτική ρητορεία (εκτάκτως οχυρή, φρικτότατοι εχθροί) επιτείνοντας τα συναισθήματα του Φερνάζη. Η αλλαγή των αφηγηματικών τρόπων με την αντικατάσταση του ελεύθερου πλάγιου λόγου σε ευθύ μονόλογο και η αλλαγή της μηδενικής εστίασης σε εσωτερική βοηθούν στην αμεσότερη προβολή του φόβου του. Την έντασή του αυτή επιτείνει και ο μικροπερίοδος λόγος, ο γρήγορος ρυθμός και οι ρητορικές ερωτήσεις. Κορύφωση των συναισθημάτων του αποτελεί εκφράζει η επίκληση στους θεούς της Ασίας, που δείχνει ότι ο Φερνάζης έχει πλέον χάσει την ψυχραιμία του και ξεχνά την ελληνική του παιδεία, ζητώντας βοήθεια από υπέρτατες δυνάμεις.

3.β. Μιθριδάτης:

- προστάτης των ελληνικών γραμμάτων
- εμπιστοσύνη στις ικανότητές του (ξεκινά έναν πόλεμο χωρίς επαρκή προετοιμασία)
- επιθυμεί να γίνει κυρίαρχος του κόσμου
- αρέσκεται στις κολακείες
- φιλόδοξος, αλαζόνας
- σκληρός και άτεγκτος

Ρωμαίοι:

- αποτελούν ισχυρό φόβο
- συμβολίζουν τους εξωτερικούς παράγοντες που επιδρούν καταλυτικά στην τύχη των ανθρώπων
- καυτηριάζουν την πεποίθηση του ανθρώπου ότι είναι ο απόλυτος κύριος του εαυτού του

4. Η αλλαγή των ιστορικών συνθηκών, το ξέσπασμα του πολέμου με τους Ρωμαίους, ανατρέπει τα σχέδια του ποιητή Φερνάζη, γιατί ο βασιλιάς Μιθριδάτης μέσα στη δίνη του πολέμου δεν μπορεί να ενδιαφερθεί για τα ποιήματά του. Υπογραμμίζει ο Καβάφης το ρόλο που παίζουν οι ιστορικές συνθήκες στις επιλογές του καλλιτέχνη "Μέσα σε πόλεμο – φαντάσου, ποιήματα ελληνικά είναι ένας ενδοιασμός, γράφει ο Γ. Βελουδής που βασανίζει προσωρινά τη σκέψη του Φερνάζη και που εκφράζει ένα θεμελιακό προβληματισμό του ίδιου του Καβάφη: τη σχέση της τέχνης με τις επιταγές της ιστορικής πραγματικότητας, συμπυκνωμένη στην πιο κρίσιμη στιγμή της, τη στιγμή του πολέμου. Με τη φράση «ελληνικά ποιήματα» από τη μια υποδηλώνεται η παγκοσμιότητα της ελληνικής γλώσσας (οι Πέρσες γράφουν ποίηση στην ελληνική, έχουν εξελληνιστεί), από την άλλη, ο προσδιορισμός «ελληνικά

” δείχνει να συντελεί στην υποβάθμιση του ενδιαφέροντος του βασιλιά. Μοιάζει να θεωρεί ασήμαντα τα ποιήματα, που έτσι κι αλλιώς σε μια τέτοια κατάσταση περνούν αδιάφορα. Αυτό ενοχλεί τον Φερνάνζη που αντιδρώντας ατομικιστικά, ως ποιητής, αδιαφορεί για το μείζον, την τύχη της πατρίδας του αυτήν την κρίσιμη ώρα του πολέμου.

5. Ομοιότητες περιεχομένου: περιεχόμενο: ιστορικό πλαίσιο, πρωταγωνιστής φανταστικό πρόσωπο, και οι δυο δεν είναι γνήσιοι λειτουργοί της τέχνης, και οι δύο προσαρμόζουν το έργο τους όχι έτσι όπως η έμπνευσή τους τους επιτάσσει αλλά όπως η βασιλική τους εξουσία το καθορίζει.

Ομοιότητες μορφής: ελεύθερος στίχος χωρίς ομοιοκαταληξία, γλώσσα, λιτή έκφραση και απλό ύφος, ειρωνεία, πεζολογία, ακριβολογία.